

ПРЕСТИЖ ПРОФЕСІЙ МІСЬКОГО ТА СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ РІЗНИХ КРАЇН

Малиш Ліна Олександрівна – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології Національного університету "Києво-Могилянська академія", старший науковий співробітник Інституту соціології НАНУ

Стаття присвячена викладу результатів крос-культурного дослідження престижу занять мешканців міської та сільської місцевості, особливостям відтворення позиції в ієрархії престижу занять. Емпіричною основою дослідження є дані Міжнародної Програми Соціальних Досліджень (International Social Survey Programme, ISSP), зокрема, проведеного у 2009 році модулю "Соціальна нерівність". Відтворення стратифікаційних порядків розглядалося як багатомірний процес, що об'єднує горизонтальну (відповідність статусних характеристик респондента та статусних характеристик його шлюбного партнера і батьків) та вертикальну (зв'язок між позицією респондента та його походженням) площини. У дослідженні було встановлено існування розбіжностей у професійній структурі міського і сільського населення посткомуністичних та некомуністичних країн, а також більш високий престиж занять міського населення. Відтворення стратифікаційного порядку у сфері престижу занять є актуальним трендом як при його розгляді у вертикальній, так і у горизонтальній площині, однак існують поселенські відмінності у його характері.

Ключові слова: соціальна структура, престиж професій і занять, міське і сільське населення, крос-культурне дослідження.

Статья посвящена изложению результатов кросс-культурного исследования престижа занятий жителей городской и сельской местности, особенностям воспроизводства позиции в иерархии престижа занятий. Эмпирической основой исследования являются данные Международной Программы Социальных Исследований (International Social Survey Programme, ISSP), в частности, проведенного в 2009 году модуля "Социальное неравенство". Воспроизводство стратификационных порядков рассматривалось как многомерный процесс, объединяющий горизонтальную (соответствие статусных характеристик как респондента и его брачного партнера, так и родителей респондента) и вертикальную (связь между позицией респондента и его происхождением) плоскости. В исследовании было установлено существование различий в профессиональной структуре городского и сельского населения посткоммунистических и некоммунистических стран, а также более высокий престиж занятий городского населения.

Ключевые слова: социальная структура, престиж профессий и занятий, городское и сельское население, кросс-культурное исследование.

The article presents the results of cross-cultural study of occupational prestige in urban and rural areas, peculiarities of reproduction of positions in the hierarchy of occupational prestige. The empirical basis of the study is represented by the data of the International Social Survey Programme (ISSP), in particular, by its module "Social Inequality" realized in 2009. Reproduction of stratification order was considered as a multidimensional process that combined horizontal (correspondence of status characteristics of both the respondent and his partner and respondent's parents) and vertical (link between the respondent's position and his origin) planes. In the study the existence of differences in the occupational structure of urban and rural population of post-communist and non-communist countries and higher prestige of urban population occupation was proved.

Keywords: social structure, occupational prestige, urban and rural population, cross-cultural study.

Тривала історія вивчення соціологами розподілу різноманітних дефіцитних ресурсів у суспільстві породила значну кількість підходів як до пояснення механізму виникнення, відтворення та наслідків соціальних нерівностей, так і до вимірювання їхніх станів. Загалом, виокремлюються три основні способи фіксації притаманних соціуму стратифікаційних порядків. По-перше — з'ясування позицій індивідів на шкалі, яка відбиває володіння певною кількістю соціально бажаних благ (приміром, рівень добробуту, освіти тощо). По-друге — визначення власних уявлень людей про їхню позицію у соціальному просторі (приміром, сходинка "соціальної драбини"). По-третє — оцінка населенням позицій тієї чи іншої

соціальної категорії відносно інших. Саме цей останній спосіб використовується при побудові шкал престижу занять та професій, коли індивіди приписують їхнім представникам певний рівень поваги та значимості, що дозволяє згодом здійснити побудову ієрархії занять у соціумі.

Інформація, одержана за допомогою шкал престижу, дозволяє вивчати шанси досягнення представниками різних соціо-демографічних категорій позицій, наділених відмінним рівнем символічних ресурсів, а отже може слугувати базою для розробки соціальної політики, спрямованої на пом'якшення наявних форм соціальних нерівностей. Однак, дослідження престижу занять та професій, визначення їх соціальних чинників є вельми нечисленними у вітчизняній науці, особливо, коли йдеться про крос-культурні студії.

В Україні загальнонаціональні дослідження престижу професій були започатковані фахівцями Інституту соціології НАНУ у 1994 році і наразі було проведено п'ять хвиль таких студій (у 1994, 1996, 1999, 2007 та 2012 роках). У них респондентам пропонувався перелік з 31 найменування професій та занять, престижність яких вони мали оцінити за 5-бальною шкалою, де 1 – дуже високий престиж у суспільстві, 2 - високий, 3 - середній, 4 - низький, 5 - дуже низький. На основі одержаних даних підраховувався Індекс престижу професій, значення якого¹ дозволяли встановити ранг тієї чи іншої професії або заняття. За результатами цих досліджень було здійснено ґрунтовний аналіз особливостей оцінювання престижу низки професій та занять представниками різних соціо-демографічних категорій [1; 2; 3; 4]. Хоча висновки цих студій дозволяють скласти загальне уявлення про престиж різних професій в українському суспільстві, вони є лише першим кроком до побудови валідного національного інструментарію для його вимірювання.

Дані опитування "Перехід від освіти до праці", проведеного за методологією міжнародного дослідницького проекту "Порівняльний аналіз переходу від освіти до праці в Європі" (Comparative Analysis of Transition from Education to Work in Europe, CATEWE) вітчизняними науковцями було використано для з'ясування впливу окремих соціо-демографічних чинників на престиж занять, зокрема, з'ясовано його гендерні та освітні відмінності [5], визначено зв'язок між рівнем умінь та престижністю занять [6].

З огляду на необхідність одержання цілісного уявлення про престиж занять українців у порівняльній перспективі, метою даної розвідки виступає визначення поселенських особливостей престижу занять та професій населення різних країн. Для цього фіксація спільних трендів рівня престижності занять міського та сільського населення у окремих країнах доповнюється розглядом відтворення позицій у ієрархії престижу.

Місто традиційно виступає привабливим джерелом як через значні його ресурси, так і через достатньо широкі можливості їхнього одержання, що стимулює урбанізаційні процеси (опис міграційних орієнтацій такого роду міститься, приміром, у роботі Х.У. Зорбо [7]). Це зумовлює існування поселенських особливостей життєвих шансів, що накладає відбиток на стабільність певних форм стратифікаційних порядків [8]. Внаслідок активних міграційних процесів склад міст набуває гетерогенності, що відображається і на структурі зайнятості.

Для реалізації поставлених у статті завдань було використано дані Міжнародної Програми Соціальних Досліджень (International Social Survey Programme, ISSP), зокрема, модулю "Соціальна нерівність", проведеного у 2009 році. Дослідницькі висновки стосуються лише 34 країн-учасниць проекту, щодо яких у масивах були наявними всі змінні, необхідні для перевірки гіпотез². Загальна кількість використаних при аналізі кейсів становила 49117.

Важливе методологічне питання становив вибір шкали престижності професій та занять, на основі якої було б можливим здійснення крос-культурного порівняння. У міжнародних дослідженнях такого стибу є поширеним застосування стандартизованих балів національних шкал престижу. Проте, такий шлях передбачає, по-перше, існування таких шкал у всіх аналізованих країнах, а по-друге — наявність у масиві даних цієї інформації.

Відтак, мета дослідження продиктувала звернення до валідизованої у численних міжнародних дослідженнях шкали престижу — Стандартної міжнародної шкали престижу занять (Standard International Occupational Prestige Scale, SIOPS), сконструйованої Д. Трейманом у 1977 році [9] та згодом оновленої [10].

Шкала розроблена на основі узагальнення даних 85 опитувань громадської думки у 60 країнах відносно оцінки престижу низки занять та професій. Вона являє собою бали престижу для 509 занять та професій, які варіюють у діапазоні від -2 до 90. При цьому, коефіцієнти кореляції між балами двох

¹Йдеться про зважені середні арифметичні значень, які приписувались відповідям респондентів щодо престижності професій, де 1 - дуже високий престиж у суспільстві, 0,5 - високий, 0 - середній, -0,5 - низький, -1 - дуже низький.

² На момент проведення дослідження загальний масив даних включав інформацію щодо 38 країн, однак, з аналізу було вилучено Нову Зеландію, Великобританію, Ісландію та Португалію, де стосовно перших двох була відсутньою детальна інформація про зайнятість батьків респондента, а щодо двох останніх — про тип населеного пункту.

випадково відібраних національних шкал престижу професій у дослідженні Треймана коливалися у діапазоні від 0,68 до 0,97.

Престиж зайняття за шкалою SIOPS у даному дослідженні було визначено шляхом перекодування його значення за Міжнародною стандартною класифікацією занять 1988 (International Standard Classification of Occupation 1988, ISCO88), наявного у масиві даних, у відповідні бали.

Порівняння середніх значень престижності занять населення різних країн, виміряних за описаною вище шкалою SIOPS (як для країни загалом, так і для окремих типів населених пунктів), дозволяє зафіксувати низку закономірностей (таблиця 1).

Таблиця 1.

Загалом по масиву		Міське населення		Сільське населення	
Норвегія	47	Норвегія	49,7	Норвегія	45,1
Данія	44,3	Франція	47,7	Швейцарія	43,6
Швейцарія	44,2	Словенія	46,6	Данія	43
Франція	43,3	Данія	46,5	Франція	42,1
Фінляндія	43,1	Польща	46	Фінляндія	42,1
США	42,6	Швейцарія	45,8	Бельгія	41,4
Швеція	42,2	Фінляндія	44,2	Німеччина	41,3
Австралія	42,1	Німеччина	44,1	Швеція	41,2
Німеччина	42,1	Ізраїль	43,9	Австралія	40,4
Ізраїль	41,7	Росія	43,8	Ізраїль	40,2
Словенія	41,7	Естонія	43,6	США	40,1
Польща	41,6	Україна	43,6	Австрія	40,1
Бельгія	41,5	Болгарія	43,5	Словенія	39,9
Естонія	41,4	Швеція	43,4	Польща	39,6
Росія	41,3	Австралія	43,3	Естонія	39,3
Кіпр	41,2	Кіпр	43,3	Латвія	39,2
Україна	41,1	США	43,1	Україна	39,1
Австрія	40,8	Австрія	42,4	Кіпр	38,9
Болгарія	40,2	Бельгія	41,7	Іспанія	38,8
Тайвань	40,1	Тайвань	41,5	Росія	38,6
Латвія	40,1	Латвія	41,2	Тайвань	38,6
Південна Корея	39,8	Словаччина	41,2	Японія	38,6
Іспанія	39,3	Південна Корея	41,1	Південна Корея	38,1
Японія	39,1	Хорватія	40,7	Чеська Республіка	38,1
Хорватія	38,8	Іспанія	40,6	Хорватія	37,7
Чеська Республіка	38,4	Японія	40,4	Китай	37,6
Китай	38,1	Угорщина	40,4	Болгарія	37,3
Угорщина	37,5	Китай	39,9	Філіппіни	36,8
Словаччина	36,9	Чеська Республіка	39,1	Словаччина	35,9
Філіппіни	36,6	ПАР	37,6	Угорщина	35,6
ПАР	36,3	Аргентина	36,6	Аргентина	34
Аргентина	35,6	Чилі	36	ПАР	33,5
Чилі	34,9	Філіппіни	35,8	Чилі	33,4
Туреччина	32,2	Туреччина	31,4	Туреччина	32,7

Загалом, найвищі бали престижу занять, як по масиву в цілому, так і щодо окремих типів поселення, характерні для некомуністичних країн, які до того ж відносяться до групи країн з дуже високим рівнем потенціалу людського розвитку. Так, Норвегія, Данія, Франція, Швейцарія, Фінляндія, Німеччина, Ізраїль стабільно не опускаються нижче десятої позиції у всіх трьох наведених у таблиці рейтингах, тоді як посткомуністичні країни розмістилися у середині та внизу таблиці. Водночас, і низка розвинених некомуністичних країн — приміром, США та Японія — знаходиться у середині або і у кінці таблиці за рівнем престижу занять населення.

Поселенські відмінності у рівні престижу занять населення на користь міст було зафіксовано майже у всіх розглянутих країнах. Виключення становили лише Філіппіни і Туреччина, де середній рівень престижу занять сільських мешканців трохи перевищував аналогічний показник для містян (на 1 та 1,3 бали, відповідно).

Проте, відмінність у середніх значеннях рівня престижу занять по країні між міським та сільським населенням достатньо суттєво варіювала у різних країнах, коливаючись у діапазоні від 6,7 балів у Словенії до 0,3 балів у Бельгії. В цілому, найбільш суттєвими розбіжностями у престижі занять мешканців населених пунктів різних типів характеризуються переважно посткомуністичні країни: Польща (6,7), Болгарія (6,2), Словаччина (5,3), Росія (5,2), Угорщина (4,8), Україна (4,5), Естонія (4,3)³. Натомість, для населення міст та сіл Литви та Чехії притаманна вельми незначна стратифікація за рівнем престижу занять (лише 2 та 1 бал відмінності у показниках), тоді як для Франції та Норвегії вона доволі помітна — 5,6 та 4,6 балів.

Таким чином, існують відмінності у професійній структурі некомуністичних та посткомуністичних країн, які унаочнюються у середньому рівні престижу занять як міського, так і сільського населення. Також, загальним трендом, цілком очікувано, є вищий престиж занять містян. При цьому, поселенська стратифікація за рівнем професійного престижу є виразнішою у посткомуністичних суспільствах та Китаї.

Яким буде вплив типу населеного пункту на відтворення престижу заняття? Перш, ніж відповідати на це питання, сформулюємо базовий принцип вимірювання сталості соціо-структурних порядків, який буде застосовано у дослідженні.

Наявні численні соціологічні студії соціальних нерівностей дозволяють зафіксувати два рівні їхнього відтворення: "вертикальний" та "горизонтальний". Перший з них пов'язаний зі сталістю у часі певних стратифікаційних порядків, вивчення яких здійснюється у розвідках, які стосуються нерівності доступу індивідів до певних позицій (наприклад, роботи [11; 12]) та можливостей їхніх переміщень у межах соціальної піраміди, передусім порівняно з позицією батьків (грунтовний аналіз процесів міжгенераційної соціальної мобільності в українському суспільстві викладено у монографії С.Оксамитної [13]).

Другий зумовлений тим, в якій мірі позиція індивіда відповідає аналогічним позиціям членів його оточення. Під таким кутом зору розгляд відтворення соціальних порядків реалізовано у дослідженнях однотипного підбору за статусом (assortative mating by status), передусім, при виборі шлюбного партнера. З огляду на відповідність престижу заняття, класової належності, освітнього рівня або інших характеристик членів подружжя, сім'я характеризується як така, якій притаманна статусна гомогамія (status homogamy) або гетерогамія (status heterogamy). При цьому, науковці констатують поширеність статусної гомогамії у сучасних суспільствах [14; 15; 16].

Звідси, принцип вимірювання відтворення стратифікаційних порядків передбачає їхній розгляд як дворівневих процесів, де на горизонтальному рівні воно відбувається через згуртування у малі групи осіб з подібними статусними характеристиками, а на вертикальному — через відтворення індивідом соціальної позиції його батьків. Міра відтворюваності порядку на горизонтальному та вертикальному рівнях може бути відмінною як в межах одного суспільства, так і між різними суспільствами.

Для реалізації означеного принципу, спочатку було з'ясовано поселенські особливості трансляції престижу занять у різних країнах. Для цього для сільського та міського населення було побудовано регресійні моделі, які дозволили з'ясувати вплив престижу заняття батьків на аналогічний показник респондента. З огляду на те, що представлені у масиві дані були ієрархічно впорядкованими (перший рівень аналізу представлений індивідами (N = 49117, з яких 20611 містян та 28506 мешканців сільської місцевості), другий — країнами (N = 34)), то при аналізі даних було використано багаторівневу регресійну модель (Multilevel Regression Model), зокрема, дворівневу лінійну регресію з ймовірнісними константою та коефіцієнтами.

Залежною змінною у моделях був престиж зайняття респондента. Хоча значення коефіцієнту внутрішньокласової кореляції для міського населення становило $\rho=0,07$, а для сільського $\rho=0,06$, а отже було достатньо невисоким, тим не менше у літературі відзначається доцільність застосування багатовимірного регресійного аналізу і в цьому випадку [17; 18].

В якості незалежних змінних обох моделей було використано наступні показники:

- Престиж заняття батька респондента на той час, коли йому виповнилося 14-15 років, виміряний за шкалою SIOPS.
- Престиж заняття матері респондента на той час, коли йому виповнилося 14-15 років, виміряний за шкалою SIOPS.
- Взаємодія між престижем заняття батька та матері респондента, виміряними за шкалою SIOPS, на той час, коли йому виповнилося 14-15 років

³ У дужках наведено різницю між середніми значеннями престижу зайнятості містян та сільських мешканців у балах за шкалою Треймана.

- Фонові змінні, за допомогою яких здійснювався контроль впливу престижу заняття батьків на престиж заняття респондента, зокрема: стать⁴, вік, кількість років навчання.
- Контекстуальна змінна типу країни, представлена двома градаціями, де 0 – некомуністична країна, а 1 – комуністична чи посткомуністична. При побудові регресійних моделей бралася до уваги взаємодія між контекстуальними змінними та змінними, вимірними на індивідуальному рівні.

Загалом, вплив походження на престиж заняття індивіда було зафіксовано для обох типів поселень, хоча набір змінних, за допомогою якого він вимірювався, є відмінним. Так само, існують поселенські розбіжності у тому, які фонові та контекстуальні змінні впливають на престиж занять. Вказані у моделях набори предикторів пояснюють від 10% до 13% дисперсії залежних змінних всередині країн та 24% варіації престижу заняття міського населення. Основні параметри регресійних моделей наведено у таблицях 2 та 3.

Таблиця 2.

Вплив престижу заняття батьків на престиж заняття респондента: міське населення

	Оцінка параметра	Значимість
Констант	24,685	p< 0,01
Престиж заняття батька	0,238	p< 0,01
Вік	0,054	0,001
Освіта	0,43	0,001
Стать	-1,252	0,003
Тип країни	-0,127	0,902
Стать * тип країни	2,043	0,003
σ_e^2	166,119	p< 0,01
σ_u^2	74,391	0,001
R_1^2	0,13	
R_2^2	0,24 *	
ρ	0,07	

* R_2^2 підраховано з урахуванням корекції Снайдерса та Боскера.

У місті зі зростанням престижу заняття батька, віку та освітнього рівня підвищується престиж заняття респондента. Водночас, за інших рівних умов, у посткомуністичних країнах та Китаї рівень престижу заняття жінок є вищим, ніж чоловіків, тоді як у некомуністичних країнах престижніші заняття мають чоловіки.

Таблиця 3.

Вплив престижу заняття батьків на престиж заняття респондента: сільське населення

	Оцінка параметра	Значимість
Констант	26,765	p< 0,01
Престиж заняття батька	0,205	p< 0,01
Престиж заняття матері	0,105	p< 0,01
Вік	0,395	0,03
Стать	-3,4306	0,002
Тип країни	-3,431	0,189
Стать * тип країни	2,05	0,004
Престиж заняття матері * тип країни	0,094	0,002
σ_e^2	134,651	p< 0,01
σ_u^2	25,874075	0,163
R_1^2	0,1	
R_2^2	-	
ρ	0,06	

У сільській місцевості престиж заняття респондента визначається не лише престижем заняття батька, але і матері, хоча вплив другої змінної є більш слабким. Так само, як і для містян, є вищим престиж заняття чоловіків старшого віку, а от освітній рівень не здійснює значущого впливу на позицію індивіда у ієрархії престижу занять.

Тип країни і у сільській місцевості накладає відбиток на чинники розміщення у соціальному просторі: у посткомуністичних країнах та Китаї вплив престижу заняття матері на позицію індивіда є сильнішим, а також жінки мають вищий престиж заняття, ніж чоловіки.

⁴ Змінна закодована: 0 - чоловіки, 1 – жінки.

Таким чином, міжпоколінне відтворення престижу занять продовжує залишатися актуальним трендом. При цьому, якщо у міському просторі воно є дещо пом'якшеним впливом такої досяжної характеристики індивіда, як його освітній рівень (який, зрештою, теж не позбавлений впливу походження), то у сільському просторі і він елімінується. Натомість вплив походження на позицію індивіда тут навіть увиразнюється, визначаючись не лише характеристиками заняття батька, але і матері. Водночас, взаємодія між цими змінними не має впливу на престиж заняття респондента в жодному з типів населених пунктів.

Другий аспект відтворення статусу індивіда — подібність статусних характеристик членів подружжя — також притаманний обома типам поселень. Майже для всіх розглянутих країн⁵ є характерним існування зв'язку між престижем заняття як в межах сім'ї самого респондента, так і в межах його батьківської родини⁶. Сила цього зв'язку варіює між країнами, але його особливостей, зумовлених типом країни, помічено не було, загальним трендом є вищі значення коефіцієнтів кореляції для міських поселень більшості країн⁷. В цілому діапазон значень r для членів міських подружжів становить [0,219; 0,705], для їхніх батьків — [0,255; 0,684], тоді як для мешканців сіл сила зв'язку між престижем заняття у родині респондентів знаходиться в межах проміжку [0,109; 0,574], а їхніх батьків — [0,158; 0,582].

Узагальнюючи наведені дані, можна зробити низку висновків стосовно особливостей рівня престижу занять населення різних країн у міському та сільському просторі.

- В цілому, рівень престижу занять населення некомуністичних країн, належних до групи країн з дуже високим рівнем розвитку людського потенціалу, є вищим, аніж у мешканців посткомуністичних країн та Китаю.
- Загальним трендом є вищий рівень престижу занять населення міст, порівняно з сільською місцевістю, виключенням є Філіппіни та Туреччина, де престиж професії містян є трохи нижчим.
- Спостерігається відтворення позиції на шкалі престижу занять для обох типів населених пунктів, але у сільському просторі вона є виразнішою і обумовлюється не лише престижем заняття батька, але і матері, вплив якого підсилюється у посткомуністичних та комуністичних країнах.
- Престиж занять членів подружжів (як самого респондента, так і його батьків) є сильніше скорельованим у міських жителів, порівняно з сільськими, але сила цього зв'язку не пов'язана з типом країни.
- Одержані у дослідженні висновки щодо особливостей престижу заняття сільського та міського населення різних країн стосуються всіх розглянутих країн, крім Філіппін та Туреччини, для яких шкала престижу потребує додаткової валідазації.
- Загалом, результати дослідження престижу занять населення різних країн дозволяють вести мову про адекватність принципу вимірювання відтворюваності стратифікаційних порядків як дворівневих. Однак, релевантність застосування даного принципу для вивчення стабільності інших форм стратифікаційних порядків потребує подальшої перевірки.

Література:

1. Оксамитная С.Н. Престиж профессий в современной Украине / С.Н. Оксамитная, С.А. Макеев, Е.В. Швачко // Социальные идентификации и идентичности [С.А. Макеев, С.Н. Оксамитная, Е.В. Швачко]; под ред. С.А. Макеева. – К., 1996. – С.122-132.
2. Оксамитна С.М. Престиж професій і занять в українському суспільстві / С.М. Оксамитна // Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки. – 2002. - Т.20. – С. 39–47.
3. Оксамитна С. Ієрархія престижності професій і занять / С. Оксамитна, А. Патракова // Українське суспільство 1992-2007. Динаміка соціальних змін // [наук. ред. В.Ворона, М.Шульга].- К.: Інститут соціології НАНУ, 2007. - С. 170-179.
4. Оксамитна С. Престиж професій та занять у соціальному просторі міста / С. Оксамитна, С. Стукало // Українське суспільство 1992 – 2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг. – Київ: Інститут соціології НАН України, 2012. — С. 429-436.
5. Виноградов О. Освітня кваліфікація та престиж занять / Олександр Виноградов // Молодь України: від освіти до праці / [Оксамитна С., Виноградов О., Малиш Л., Марценюк Т.]; під ред. С. Оксамитної. — К., 2010 – С.51-58.

⁵ Виключенням є Туреччина, де був відсутнім статистично значущий зв'язок між престижем заняття членів подружжя та батьків та Філіппіни, де значущим виявився лише зв'язок між престижем заняття членів подружжя.

⁶ Зв'язок між змінними визначався з використанням коефіцієнту Пірсона (r).

⁷ Лише в Австралії кореляція між статусом членів подружжів та батька з матір'ю була вищою у сільській місцевості. У Аргентині, Іспанії, США, Франції, Японії у міського населення вищою була кореляція престижу заняття членів подружжя респондента, а у сільського — батьків. У Іспанії, Росії, Словаччині та Швейцарії, навпаки, у містян була вищою кореляція престижу зайнятості батьків, а у сільського населення — шлюбних партнерів.

6. Малиш Л. О. Базові уміння та навички української молоді: соціальні чинники та вплив на позицію на ринку праці / Л.О. Малиш, О.Г. Виноградов // Наукові записки НаУКМА. — Т.122. Соціологічні науки. — 2011. — С.32-41.
7. Зорбо Х.У. Золотой Берег и трущобы (избранные главы) / Х.У. Зорбо // Социальные и гуманитарные науки за рубежом. Сер. 11. Социология. — 2004. — № 4. — С. 140-178.
8. Makeev S. Поселенська стратифікація життєвих шансів / С.Макеев // Українське суспільство 1992-2006. Соціологічний моніторинг [За ред. В.Ворони, М.Шульги]. — 2007. — С.56-61.
9. Treiman D.J. Occupational Prestige in Comparative Perspective / Donald J. Treiman. — N.Y.:Academic Press, 1977. — 514 p.
10. Ganzeboom H. B. G. Internationally Comparable Measures of Occupational Status for the 1988 International Standard Classification of Occupation / Harry B. G. Ganzeboom, Donald J. Treiman // Social Science Research. — 1996. — №25. — P.201-239.
11. Shavit Y. The Institutional Embeddedness of the Stratification Process A Comparative Study of Qualifications and Occupations in Thirteen Countries / Y. Shavit, W. Müller // From School to Work. A Comparative Study of Educational Qualifications and Occupational Destinations. — Oxford: Oxford University Press, 1998. — 550p.
12. Müller W. The transition from school to work: a European perspective / W. Müller, M. Gangl // Transition from Education to Work in Europe: the Integration of Youth into EU Labour Markets. — Oxford: Oxford University Press, 2003. — 335p.
13. Оксамитна С. Міжгенераційна класова та освітня мобільність / Світлана Оксамитна. — К.: НаУКМА, Аграр Медіа Груп, 2011. — 278с.
14. Schwartz C. R. Trends in Educational Assortative Marriage from 1940 to 2003 / Christine R. Schwartz, Robert D. Mare // Demography. — Vol. 42 (4). — 2005. — P. 621-646.
15. Dribe M. Status Homogamy in the Preindustrial Marriage Market: Partner Selection According to Age, Social Origin, and Place of Birth in Nineteenth-century Rural Sweden / Martin Dribe, Christer Lundh // Journal of Family History — Vol.34 (4) — 2009. — P.387-406.
16. Schwartz C. R. Pathways to Educational Homogamy in Marital and Cohabiting Unions Christine R. Schwartz // Demography. — Vol. 47 (3). — 2010. — P. 735-753.
17. Singer J. An Intraclass Correlation for Analyzing Multilevel Data / Judith Singer // Journal of Experimental Education. — Vol.18 (4). — 1987. — P. 219-228.
18. Kreft I. Introducing Multilevel Modeling / Ita G.G. Kreft, Jan De Leeuw. - London: Sage Publication, 1998. — 160 p.